

Parragh Bianka

Globális trendek, lokális válaszok

A fellendülés kihívásai - Fókuszban a hatékonyság és termelékenység

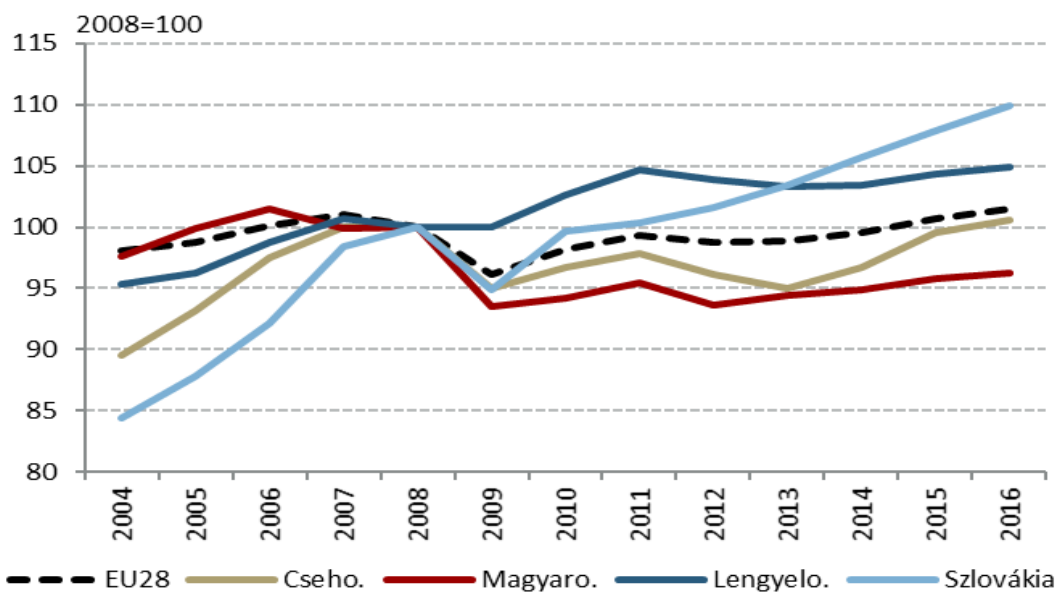
A jegybankok a válság kitörése óta számos eszközzel támogatták mind a kilábalás folyamatát, mind a versenyképesség fokozását. Mára azonban elérték a teljesítőképességük határait, miközben a fejlett gazdaságokban egyre inkább a demográfiai mutatók romlása jelentkezik. A gazdasági fejlődés tartós fenntartása a termelékenység növekedésével biztosítható, melyhez minden nemzetgazdaságnak saját adottságaira és erőforrásaira építő átfogó tervezési keretrendszerre és főleg átfogó tervre van szüksége.

A termelékenység növekedésének lassulása már a 2008-2009-es pénzügyi-gazdasági válságot megelőzően kezdődött. A termelékenység-növekedési tendencia a 2000-es évektől – India, Brazília kivételével – USA, Kína, Japán, Oroszország s az Európai Unió esetében is megtorpant, mely trend a válság kitörését követően tovább erősödött. A reál GDP-ből és foglalkoztatottságból levezetett munkatermelékenység nem bővült számottevően egészen napjainkig sem, miközben a többi visegrádi ország az utóbbi évek növekedésének köszönhetően tartós növekedési pályára állt s az egy főre jutó termelékenység jelentősen meghaladja a válság előtti szintet. A termelékenység jelentőségét a gazdasági növekedésben és a versenyképesség alakulásában betöltött szerepe adja.

Átfogó fordulatok valósultak meg. Kiemelten a két fő gazdaságpolitikai ág, a fiskális- és monetáris politika fordulata, egyben tartós összhangja, továbbá egyéb gazdaságpolitikai ágak szintjén megvalósuló fordulatok, melyek együttesen vezettek a fenntartható egyensúly eléréséhez. Így a 2010-től kezdődő, finanszírozási pálya stabilizálását, az államadósság és az adósság devizaarányának csökkentését, külső adósság mérséklését is magában foglaló, stabilizációs időszak lezárult. A kamatsökkentési ciklus gazdasági növekedés élénküléséhez való érdemi hozzájárulása, az árupiaci egyensúly és a jegybanki cél körüli infláció, a rugalmasabb monetáris politikai keretrendszer, a felminősítés, a foglalkoztatás trendszerű emelkedése, a növekedésben dinamikus, újbóli felzárkózást indított. E sikeres pénzügyi és makrogazdasági konszolidációval a korábbinál kiegyensúlyozottabb és dinamikusabb növekedési modell jött létre.

A növekedési pályán maradás és gyorsabb haladás kiemelt szerepet kap napjaink megváltozott üzleti-, szabályozói-, finanszírozói feltételrendszerében, mely fellendülési időszakban, a sikeres stabilizáció által teremtett alapon nélkülözhetetlen a hatékonyságra és termelékenységre törekvés. A tartós növekedés fenntartása érdekében a javuló versenyképességet termelékenységnövelésre kell fordítanunk amellet, hogy a strukturális és ciklikus jellemzők viszonyrendszere egyaránt a versenyképesség részét képezi. Hosszú távon a gazdasági felzárkózás, bérfelzárkózás, versenyképesség javításának és a gazdasági-társadalmi jólét megalapozásának alapja a teljes tényezőtermelékenység alakulása.

1. ábra: Teljes tényezőtermelékenység (TFP) alakulása a visegrádi országokban

Forrás: Eurostat, AMECO

Csehországban elérte, míg Szlovákiában és Lengyelországban már érdemben meghaladta a válság előtti szintet a teljes tényezőtermelékenység Magyarországhoz képest. Vannak azonban kedvező tendenciák is a termelékenység alakulásában, miszerint Magyarországon a versenyszférában az egy munkavállalóra jutó reál munkatermelékenység a feldolgozóipari ágazatban a válságot követő mély visszaesés után egy éven belül 2009 és 2010 között ismét elérte a válság előtti szintet, majd 2016-ig látványos, tartós növekedést produkált a KSH adatok szerint. A piaci szolgáltatások ágazatban ez nem mondható el, hiszen jelenleg is a válság előtti szint alatti értéket mutat a termelékenység.

A makrogazdasági környezet nemzetközi kitekintésben kedvező. A kelet-európai régió gazdaságának növekedése jelentősen élénkül, az európai és az amerikai piacokat egyaránt javuló konjunktúra jellemzi, melyet a legfrissebb adatok is alátámasztanak. 2017. első felében a magyar gazdaság is kiválóan teljesített. A gazdasági növekedés 3,8 százalékos értékre gyorsult az előző év azonos időszakához képest. Emellett elmondhatjuk, hogy szinte valamennyi makrogazdasági mutató pozitívan alakul.

A nemzeti monetáris politikában a laza monetáris kondíciók tartós tartására törekvés – a 0,9 százalékos jegybanki alapkamattal, a gazdasági növekedés szempontjából kívánatos inflációs cél 2019. év eleji, tartós elérésnek kitolódásával, a kockázatok alacsonyabb inflációs pálya irányába mutatásával, a gazdasági növekedés – EU és IMF által is elismerten sikeres - gazdaságpolitikai fókuszba helyezésével, a Kormány és a Magyar Nemzeti Bank növekedésösztönző programjaival, valamint a fiskális- és monetáris politika összhangjának megteremtésével, fegyelmezett, szabályalapú költségvetéssel jó talaját adja a nemzetgazdasági teljesítmény növelésének. Az ipari termelés bővülése, az építőipari termelés növekedése, a háztartások várhatóan dinamikus fogyasztásnövekedése, a foglalkoztatás szintén dinamikus bővülése, a feszes munkaerőpiac és a 2016. év végi bérmegállapodáshoz köthető béremelési folyamat mind pozitívan hatnak a gazdasági szereplők közérzetére.

Azonban ne feledjük, a tartós gazdasági növekedés nélkülözhetetlen eleme a fenntartható módon erősödő versenyképesség. A versenyképesség javítása nem képzelhető el s nem is kivitelezhető megfelelő szintű termelékenység nélkül, mely több dimenzióban is megjelenik, mint megoldandó feladat, ami egyben kitörési pont lehet!

Új, termelékenység alapú modell szükséges

A gazdaságösztönzés és versenyképességnövelés céljából mozgósítható erőforrások minőségében és mennyiségében jelentős kihívásokkal szembesültünk - mindez egy megváltozott makrogazdasági feltételrendszerrel jellemezhető környezetben valósult meg. A jelenlegi körülmények több szempontból is különböznek az elmúlt évtizedekhez képest. A gazdasági szereplők nap mint nap válaszút elé kerülnek, melyekre mind gyors, hatékony válaszreakciót szükséges adni a működés és termelés hatékonysági elvárás rendszerében. A rendszerváltozást követően leginkább az alacsony hozzáadott értéket produkáló, alacsonyabb termelékenységgel működő munkaerő alkalmazásával igyekeztünk versenyképességünket fokozni, ráadásul – mára egyértelműen idejémtúlta. A rendszerváltás utáni hazai felzárkózási modell alapját az alacsony bérköltséggel működő gazdasági ágazatok képezték. A külföldi működőtőke beáramlás „hívószava” az alacsony munkaerőköltség lett, így erre reagálva az összeszerelő üzemekben testet öltő termelési fázis került Magyarországra. Realizálódott az a veszély is, hogy kedvezőbb gazdálkodási feltételek esetén az összeszerelő üzemek más országba költöztették, mivel Magyarország nem volt a működőtőkebefektetések célpiaca. Negatív következményként a hazai képzett és minőségi munkaerő egy része Nyugat-Európa irányába áramlott, mely folyamatot az EU-csatlakozás tovább erősített.

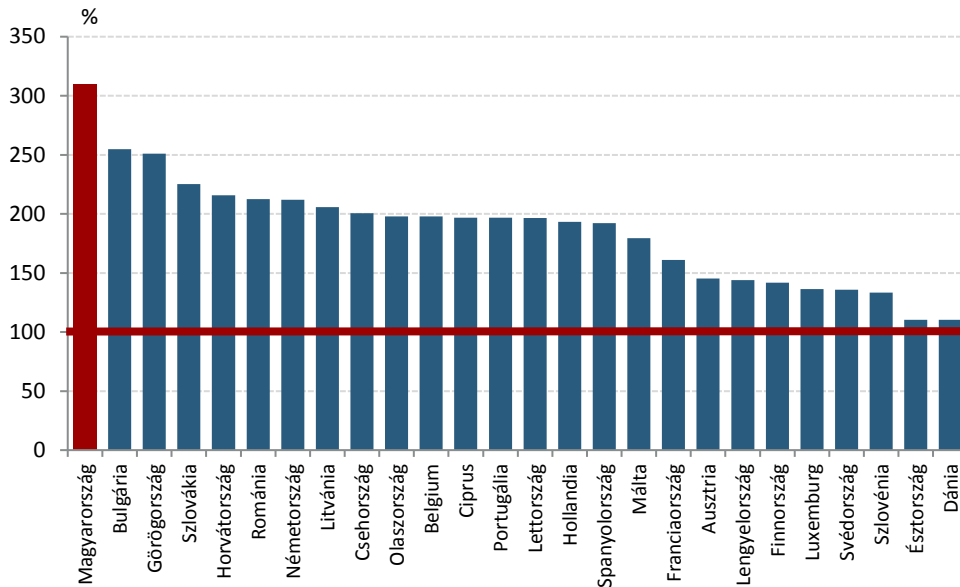
További kihívást jelent, hogy a válságot követő foglalkoztatáspolitikai fordulat és munkaerő-piaci reformok eredőjeként a hosszú ideig munkanélküli vagy inaktív munkaerő foglalkoztatásba áramlásával az alacsonyabb munkavégzési hatékonysággal és termelékenységgel való foglalkoztatás lassító hatással bír a termelékenység javulására. A mai szigorú feltételekkel működő versenykörnyezet tényszerűsége, hogy a korszerű vezetési elvek napi vállalatvezetési gyakorlatba ültetésével működő, teljesítményorientált, minőségközpontú, digitális- illetve modern technológiát alkalmazó és fejlesztő vállalatok a legversenyképesebbek. A munkaerő szakmai felkészültsége, motiváltsága, elkötelezettsége, nyitottsága az új ismeretek iránt, mobilitása, rugalmassága, terhelhetősége s főleg teljesítményorientáltsága a siker egyik fontos pillére, mely a munkavállaló és munkaadó konstruktív egységként képzelhető el. Másik, kulcsfontosságú pillérként olyan intézményi feltételek azonosíthatóak, melyek az állami szerepvállalás aktív, innovatív megközelítésében rejlenek s a rendelkezésre álló eszköztár megújításával, célzottá tételével képesek lehetnek érdemben hozzájárulni a termelékenység növeléséhez. A munkaerő tartalékok kimerülésével és a munkaerőhiányból következően a verseny hatékonysági- és termelékenységi dimenzió túl bérverseny formájában is erőteljesen kibontakozott.

A megújulás tétje

A hazai vállalkozói kör szükségszerű átalakulás elé néz, különösen a független, tisztán hazai magántulajdonú vállalkozások – szemben a külföldi multinacionális vállalatokkal, akik ezen már sikeresen

túljutottak. A magyar gazdaság duális jellege ebben erősen hátráltató tényező, amit máig sem sikerült sem feloldani, sem érdemben mérsékelni. A hazai kis- és középvállalatok termelékenysége jelentősen elmarad a külföldi tulajdonú vállalatokétól.

2. ábra. A külföldi irányítású vállalatok termelékenysége a hazai irányítású vállalatok termelékenységének arányában, 2014

Forrás: Eurostat adatok alapján MNB szerkesztés

Az átalakulási folyamat átfogóan új vállalati szemléletet igényel. A hatékonyságra törekvés a vállalat szervezetét szövetszinten kell, hogy áthassa. Gyakran ez nehezen megközelíthető – akár népszerűtlen, nehezen elfogadtatható – döntéseket, intézkedéseket is magában foglal. Lényeges, hogy elhamarkodott döntések nélkül, de a szükségeseket nem halogatva lépjenek a tulajdonosok. Valós és potenciálisan szóba jöhető erőforrásokra alapozható a megújulási folyamat, a lehetőségek, valós képességek, egyúttal korlátok ismeretével.

A válság az igazság pillanata, hiszen a megpróbáltatásokkal teli időszakban korábban rejtve maradt problémák is felszínre kerültek. Jelenleg nem recesszióval terhelt időszakot élünk, mégis látni kell, hogy a fellendülés is hoz újabb, nem kevésbé lebecsülhető kihívásokat, melyekre adott válaszok sikerességének tétje nagy. A gazdaság aktuális kihívásai a kor szelleméhez igazodnak, ebből következően új típusúak. Forradalmian új technológiai időszak küszöbén állunk, melyben a piaci szereplők szintjén is elengedhetetlen az innovatív tudással párosuló - legtöbbször digitális - megújulás. Meghatározó, hogy a fellendülés időszakának kezdeti szakaszában sikerül-e a kihívásokat megválaszolni akár vállalati, akár állami oldalról, hiszen versenyképességi értelemben hatványozottan megterül a gyors és hatékony alkalmazkodás. A válság idején a hitelszűkével jellemezhető időszak (2009-2013) problémáinak feloldása kulcskérdés volt s megoldásként a credit crunch időszakban a Növekedési Hitelprogram – mint értékes példa - mindössze néhány hónap alatt megfordította a hitelezés csökkenő trendjét vagy a Piaci Hitelprogram, mint további ösztönző a Növekedés Támogató Programhoz kapcsolódóan. Jelenleg hitelbőség tapasztalható alacsony tőkehasználati költséggel.

mellett, azonban új típusú kihívásként különösen az IT beruházások további ösztönzése lesz meghatározó, ahogy míg a válság idején a munkanélküliség, napjainkban inkább a munkaerőhiány problémakörével kell megküzdenünk.

A termelékenységnövelés legfőbb kihívásai a következők:

- finanszírozási források széles körű hozzáférhetősége és effektív felhasználása,
- szabályozási környezet gazdasági szükségleteket figyelembe vevő alakítása,
- minőségi és motivált munkaerő hiányának feloldása az innováció és hatékonyság növelése érdekében,
- digitalizáció területén megvalósuló beruházási aktivitás fokozása,
- termelés, szolgáltatás, infrastruktúra technológiai szintje és K+F+I innovációs hajlandóság,
- hatékonyságnövelésre törekvés ösztönzése (vállalati és egyéni szinten),
- rejtett, válsághoz kapcsolódó másodkörös hatások – bizalmi tőke helyreállítása.

A bizalmi tőke szerepével kapcsolatban a Nemzeti Adó és Vámhivatal adózói minősítése lehet jó példa. A piaci szereplők érdekeltek abban, hogy „megbízható adózó” kategóriába tartozzanak, törekszenek erre s egyúttal visszaigazolást is nyer számukra a korábbi, akár több évtizedes gyakorlat helyessége, miszerint nem az adókerülésre építették cégstratégiájukat. Elengedhetetlen annak az attitűdnek a feloldására törekvés, hogy a piaci szereplők az államra ne mint „leküzdendő ellenfélre” tekintsenek. Időszerűvé vált a vállalkozások korábbinál radikálisabb és gyorsabb ütemű megújulása, mely fókuszába a vállalati termelékenység és hatékonyság növelése került. A megújulás első lépése a reális vállalati önértékelés és a piaci lehetőségek tényszerű értékelése, mely során a vállalati status quo megkérdőjeleződik.

A vállalatvezetők nagyívű, perspektivikus tervezését azonban gyakran a rendelkezésre álló humán erőforrás mennyiségi és minőségi jegyei is korlátozzák, mely egy továbbra is erősödő folyamatot takar. Hogyan állítható a változási folyamat szolgálatába a meglévő kapacitás? Van-e vállalható kondíciók mellett elérhető, megfelelő mennyiségben hozzáférhető anyagi erőforrás halmaz? Kiszámítható-e a változási folyamat sikerre vitelét meghatározó makrogazdasági környezet? Támogatja-e a változási folyamatot a szabályozási környezet? Léteznek-e fejlődést segítő, teljesítményt ösztönző támogatások?

Megvalósítható egy időben a fenntartható versenyképesség növekedéssel járó termelékenység és a megtartható munkaerő egysége?

A kérdésre adható igen válasz feltétele a mielőbbi helyes, reális, nemzetgazdasági szintű, ország-specifikus tényezőkön alapuló egyedi stratégia kidolgozása. A termelékeny munkaerő előállításának sikerességéhez a gazdaságpolitikai ágak szintjén megvalósuló állami szerepvállalás döntően hozzájárulhat a mobilitás és a külföldi irányítású vállalatok termelékenységéhez való felzárkózása útján is. Érdemi javulást hozhat az uniós források technológia-fejlesztéshez és innovációhoz kapcsolódó felhasználási lehetőségének bővítése. Mára minden vállalati méretkategóriában rákényszerülnek a piaci szereplők a hatékonyság és termelékenység növelésére amellet, hogy a minőségi

munkaerő korlátozott hozzáféréssel jellemezhető munkaerő-piaci bérversenyben is helyt kell állniuk.

De előbb: miért is átmeneti a következő időszak?

Ahogy a 2008-2009-es pénzügyi-gazdasági válságot követően, most ismét társadalmi felfogásváltásnak kell megvalósulnia. Hasonlóan a válsághoz, lehetőséget is hordoz magában a következő időszak. Azok a piaci szereplők, akik időben reagálnak, alkalmazkodnak, ők az új, megváltozott piaci környezet átalakulási folyamatának nyertesei lesznek, ezzel jelentős versenyelőnyre szert téve, mely a piacátvétel, piaci térnyerés, erősebb piaci pozíció, így erősödő versenyképesség elérésének a lehetőségét is magában hordozza. Tehát az átmenet időszakának is tekinthetőek a következő évek.

Mit kell mindennek érdekében tennünk?

Valamennyi piaci szereplő részéről kulcsfontosságú az együttműködésre törekvés. Az állam, a vállalatok és a háztartások részéről is szükséges konszenzus megvalósulása nemzetgazdasági szintű, egységes megoldási útra vezethet. A piaci szereplők és az állam együttműködése esetén a hazai vállalkozások nagyobb eséllyel törhetnek ki a jelenlegi növekedési kihívássorozatból. A piac és az állam harmonikus együttműködése a gazdasági fejlődés egyik kulcsa, melyet a korábbi évtizedektől eltérő újfajta szemlélet a magyar gazdaságpolitika terén és a válság időszakában elért látványos eredményei is alátámasztanak. Lényeges, hogy az államra mint partnerre, s ne mint leküzdendő „ellenfélre” tekintsenek a piaci szereplők. Napi szinten fokozódó kihívás és sürgetően megoldandó feladat a munkaerő megtartásának képessége. Az állam a rendelkezésére álló eszközrendszerrel számos versenyképességi feltételre pozitív ráhatással bír, mint például a képzettség szintjére, irányultságára, szociális ellátórendszerre, infrastruktúrára, bürokráciára.

Meddig tart a fellendülés?

Nehéz megmondani, azonban kulcsfontosságú, hogy a gazdaságpolitika helyesen használt eszköztárával, fiskális és monetáris politika, mint két fő gazdaságpolitikai ág összhangjával, növekedés-ösztönző jegybanki programokkal, célzott jegybanki politikával és kormányprogramokkal, továbbá más gazdaságpolitikai ágak nemzetgazdaságra pozitív hatást gyakorló működésével a fellendülés időszaka hosszabbra nyújtható. Fontos kiemelni a foglalkoztatáspolitika eredményességének szükségességét, hiszen a termelékenység és a munkaerőpiaci folyamatok már középtávon sem elszakíthatóak egymástól. Tényszerű, hogy az állam (mint szabályozó és tőketulajdonos) és a tőkepiaci szereplők kiegyensúlyozott együttműködése a tartós és fenntartható növekedés alapfeltétele, jól lehet e kultúra Magyarországon csak részben alakult ki. Fejlettebb gazdaságokban, például Nyugat-Európában, a nagy vállalati múlttal, hagyománnyal rendelkező vállalatokkal, valamint a gazdaság igényeit értő és figyelembe vevő gazdaságpolitikai együttműködéssel jellemezhető országokban ez már általános gyakorlat (pl. Ausztria, Németország).

Mit tehet mindezért a jegybank?

Monetáris politikai értelemben a jegybank az árstabilitás fenntartása, mint elsődleges jegybanki cél és a két további jegybanki mandátum teljesítésével, mint a monetáris politika alakítója az alacsony kamatkörnyezet fenntartásával, a bankszektor hitelezési hajlandóságának ösztönzésével, makrogazdasági értelemben pozitív hatást gyakorló jegybanki programokkal, folyamatos kutatásokkal, mint legfőbb szellemi-gazdasági központ hozzájárulhat a versenyképesség és termelékenység növekedési kihívásainak megválaszolásához.

E folyamat gyakorlati összefüggésrendszerben a célzott jegybanki politikán belül további célzott programok megalkotását és alkalmazását hozhatja, melyek a gazdasági növekedés érdekében a gazdaságélénkítés eszköz- és célrendszerével a termelékenységre és hatékonyságra törekvés fókuszba állítását a megújult, rugalmas, innovatív jegybanki politikával támogatják. A jövő szempontjából kulcskérdés a gazdaságpolitikai döntéshozók gazdaságpolitikai ágak szintjén megvalósuló egységes irányjelölése a gazdasági növekedés terén elért sikerek fenntarthatósága és különösen a nemzetgazdasági versenyképességi fordulathoz szükséges termelékenységnövelési kihívások hatékony megválaszolása érdekében.

„A cikk szerkesztett formában megjelent a Világgazdaságban 2017. augusztus 29-én és ugyan ezen a napon a vg.hu oldalon teljes terjedelmében.”